

LLATINISMES

A sensu contrario: "en sentit contrari".

Ab illo tempore: "des d'aquell temps, fa anys", parlant del passat.

Ab initio: "des del començament". S'utilitza soviet quan es demana a algú l'exposició d'uns fets des del seu inici.

Ab intestato: "a partir de l'intestat", s'aplica jurídicament quan algú mor sense testament.

Ab Urbe Condita: "Des de la fundació de la ciutat, és a dir, Roma".

Ad absurdum (reduction): "reducció a l'absurd", forma d'argumentació consistent a demostrar una cosa a partir de l'absurd de la seva negació.

Ad hominem: "contra una persona concreta", s'aplica a accions per a rebatre algú en concret.

Ad infinitum: "fins l'infinit", és diu d'una acció que no té final. ((ex.))

Ad kalendas Graecas: això vol dir "mai", perquè el calendari grec no té kalendas. ((ex.))

Addendum / addenda: cosa o coses que cal afegir, s'utilitza més la segona forma, al final d'un llibre o d'un escrit per tal d'incloure alguna paraula o frase que cal afegir al text. ((ex.))

Altius, citius, fortius: "més alt, més ràpid, més fort", màxima utilitzada en els Jocs Olímpics.

Amor vincit omnia (Amor omnia vincit): "l'amor tot ho venç", l'ordre no altera el significat.

Anno Domini: "en l'any del senyor", fórmula emprada en la datació de documents i textos històrics que agafa, com a punt de referència, l'any del naixement de Jesús.

Aurea mediocritas: "mitjania d'or", és a dir "preuada moderació". Expressió d'Horaci que ha esdevingut emblemàtica, i amb la que l'autor proclama l'alt valor d'una vida equilibrada.

Campus: "espai obert", modernament denomina l'espai que tenen les universitats o col·legis al seu voltant, dedicat a jardins o zones esportives.

Captatio benevolentiae: "captar la benevolència"; intentar captar l'atenció del públic amb unes paraules agradables o curioses.

Carnes tollendas: "carnestoltes, carnaval", època de festa i disbauxa just abans de la quaresma.

Carpe diem: "aprofita el dia"; frase horaciana (*Odes I.11.8*) que ha esdevingut lema de l'actitud vital de gaudir del moment present davant la fugacitat del temps.

Cogito ergo sum: "Penso, per tant existeixo"; principi fonamental a partir del qual el filòsof Descartes construí el seu sistema filosòfic mitjançant el dubte metòdic. Es troba a la seva obra llatina *Principia Philosophiae*(1.7).

Coitus interruptus: "coit interromput", interrupció de l'acte sexual, a fi d'evitar un embaràs no desitjat, no sempre funciona.

Confer (cfr./cf.): "compara, imperatiu del verb confero, utilitzat, habitualment en forma abreviada, en les citacions de textos.

Consensus: "consens", terme del dret constitucional que designa un acord general sobre els valors socials Essentials i, especialment, sobre el règim polític establert.

Consummatum est: "s'ha acabat"; paraules pronunciades per Jesús abans de morir a la creu, segons narra Joan (*Evangelí* 19.30). S'utilitza aquesta frase quan arriba el final d'una cosa o situació no gaire desitjada.

Corpore insepulto: "amb el cos no enterrat", expressió que acompanya el substantiu "missa" i precisa que l'acte litúrgic se celebra amb el cos del difunt present.

Corpus: "conjunt, cos", terme bibliogràfic amb el qual es denomina tot el conjunt d'obres que recullen els textos d'un autor o tema concret. També designa una festivitat religiosa, el Corpus Christi (el cos de Crist), molt arrelada a Catalunya.

Cum laude: "amb lloança", vindria a ser l'actual matrícula d'honor, també s'utilitza en la qualificació de les tesis doctorals i, fora del context universitari, quan es vol destacar l'actuació d'algú.

De incognito: "de forma desconeguda", es diu quan algú pren una forma no habitual en ell a fi de passar desapercebut.

De iure: "segons el dret", terme jurídic amb el qual es fa referència a qualsevol situació basada en el dret establert. ((ex.))

De visu: "per haver-ho vist", es diu respecte a una cosa que se sap perquè s'ha vist directament. ((ex.))

Delirium tremens: "deliri tremolós", pertorbació mental accidental que provoca al·lucinacions i tremolors, especialment freqüent en la síndrome d'abstinència de les persones alcohòliques.

Deus ex machina: "un déu des de la màquina", expressió originària del teatre grec on apareixia un déu gràcies a una maquinària. Ara s'aplica a la intervenció inesperada i feliç d'algú en la resolució d'un problema.

Do ut des: "et dono perquè tu em donis"; principi de reprocitat, recollit en el *Digest* de Justinià (19.5.5), que ha de presidir qualsevulla permuta.

Errare humanum est: "equivocar-se és humà", tots tenim els postres errors.

Et cetera: "i les coses restants", s'utilitza habitualment a l'hora d'escurçar una relació de coses fàcilment deduïbles pel context. ((ex.))

Ex libris: "dels llibres", l'expressió s'ha d'entendre com a formant part de la frase: "aquest és un dels llibres de..." i el nom del propietari. El costum d'adornar amb un dibuix o un lema aquesta frase ha provocat que aquesta designi també el dibuix mateix. ((ex.))

Ex uoto: "a causa d'una prometença", aquesta expressió, en un principi, explicava el motiu d'una inscripció o d'una ofrena que

es feia a alguna divinitat. Amb el temps ha passat a denominar l'objecte en si. ((ex.))

Extra muros: "fora de les muralles, als afores", indica la part de la ciutat fora de les muralles que l'encerclaven.

Facta, non verba: "fets no paraules".

Gratis et amore: "per favor i per amor", expressió indicativa d'una acció que hom fa sense esperar-ne res a canvi. L'ús freqüent ha facilitat la reducció de l'expressió a "gratis". ((ex.))

Gravamen: "molèstia, càrrega", aquest mot llatí ha concretat el seu significat genèric en el de "càrrega econòmica", és a dir, impost establert sobre alguns béns. ((ex.))

Grosso modo: "de manera gruixuda" és a dir "a grans trets, amb poca precisió", ablatiu modal amb el qual es qualifica una explicació o exposició fetes sense entrar gaire en detalls. ((ex.))

Homo homini lupus: "l'home (és) un llop per a l'home"; aquesta frase que propagà Hobbes, filòsof anglès del segle XVI, com a expressió de l'egoisme natural de l'hom, la trobem ja en Plaute. *Homo sapiens*: "home savi".

Horror uacui: "horror al buit", expressió originalment filosòfica, emprada per la filosofia peripatètica i, posteriorment, per Descartes. Fa referència a la por al buit i a l'espai sense res en la pintura o l'art. ((ex.))

Id est: (i.e.) "això és", expressió que apareix, sobretot, abreviada introduint un aclariment.

Idem: (id.) "el mateix", pronom neutre que s'utilitza quan es vol evitar una repetició innecessària d'una cosa que ja s'ha dit abans.

In absentia: "en absència".

In crescendo: "en augment".

In media res: "al mig de les coses, al tema central", expressió d'Horaci amb la qual recomana portar aviat l'oient cap el nucli de l'argument, sinònima d'"anar al gra".

In memoriam: "en memòria", expressió mitjançant la qual es dedica un acte o una obra a una persona ja difunta. ((ex.))

In mente: "en ment", es diu quan es té intenció de realitzar una cosa però encara no s'ha dut a terme.

In pectore: "en el pit", originalment, es diu quan el papa té previst nomenar uns cardenals concrets però encara no n'ha fet públics els noms i espera el moment oportú de l'acte solemne de la imposició del birret cardenalici. Per extensió, avui s'aplica ja a tot tipus de possibles nomenaments. ((ex.))

In vitro: "en un vidre, és a dir, en un recipient de vidre", s'utilitza per indicar experiments fisiològics fets fora de l'organisme viu, s'ha concretat i popularitzat en l'àmbit de la genètica i designa la proveta on es manipula l'òvul que ha d'ésser fecundat. ((ex.))

In uiuo: "en un organisme viu", expressió contraposada a l'anterior. ((ex.))

Infra: "més avall", adverbí utilitzat en citacions dintre d'un mateix text.

INRI: "escarni". Són les lletres que figuraven en el cartell que va fer posar Pilat a la creu on va ser crucificat Jesús, i corresponen a les sigles de la frase *Iesus Nazarenus Rex Iudeorum*, tal com explica Joan (*Evangelí 19.19*). La contradicció que suposa el text del cartell amb la realitat que va patir Jesús, ha fet que s'interpretés com una burla.

Interim: "en l'endemig", adverbí que designa un espai temporal de transició d'una situació a una altra.

Iunior: "més jove", s'utilitza avui per tal de distingir entre pare i fill amb el mateix nom, o en l'àmbit esportiu, com a distintiu de la categoria que inclou esportistes d'entre 18 i 21 anys.

Lato sensu: "en sentit ampli", es diu de la interpretació generosa del significat d'un text, especialment pel que fa referència a textos legals.

Magister dixit: "ho ha dit el mestre"; s'ha de creure en el que ha dit algú que en sap més que tu sobre algun tema, un expert.

Mare nostrum: "mar nostre", per tant el mar Mediterrani, pel domini que els romans hi van exercir.

Maxime, maximum: "màxim"; indica el grau més gran que pot aconseguir una quantitat variable.

Mea culpa: "per la meua culpa", confessió dels pecats que es fa a la missa. Avui és emprat quan algú assumeix davant els altres la seva responsabilitat en un fet censurable. ((ex.))

Miserere: "tingues misericòrdia"; el salm cinquantè comença amb aquest mots.

Modus operandi: "manera de fer", s'aplica a l'actuació tant d'una institució com d'un particular. ((ex.))

Mutatis mutandis: "canviades les coses que cal canviar, salvant les diferències", ablatiu absolut, aplicat en la comparació de dues situacions coincidents en el fons. ((ex.))

Nota bene: (N.B.) "apunta bé", s'utilitza aquesta expressió al final d'un escrit per tal de remarcar una cosa que volem que el lector tingui ben present.

Opera prima: "primer treball", així es designa, en el món del cinema, la primera pel·lícula d'un director. ((ex.))

Opus dei: "obra de Déu", associació catòlica fundada per José Maria Escrivà de Balaguer.

Pater familias: "pare de família, cap de casa".

Patria potestas: "pàtria potestat, potestat paterna"; poder i responsabilitat que tenen els pares sobre els seus fills.

Per capita: "per caps", expressió metonímica, emprada en l'àmbit econòmic quan es fan càlculs sobre la distribució de la riquesa d'un país en proporció als caps o individus que el formen.

((ex.))

Persona non grata: "persona no agradable", expressió utilitzada en relacions oficials quan es vol manifestar que una persona no serà ben rebuda per part de qui fa la declaració. ((ex.))

Placebo: "donaré plaer", designa en medicina un fàrmac aplicat a un malalt a fi de calmar-li el dolor.

Plus: "més", adverbí que, substantivat, designa pagues complementàries del sou base d'un treballador.

Post data (P.D.): "paraules escrites després de la data i signatura. Així s'encapçala encara avui, sovint en la forma abreujada, allò que s'afegeix al final de tot d'una carta o d'un escrit.

També pot aparèixer: *post scriptum*.

Post meridiem: "després del migdia", expressió emprada en les designacions horàries.

Post mortem: "després de la mort", aquest complement acostuma a acompanyar les referències a una persona ja morta.

Post scriptum: "escrit després", veure *post scriptum*.

Prima facie: "al primer cop d'ull".

Primus inter pares: "primer entre iguals", dit de qui té primàcia però no més autoritat. ((ex.))

Pro indiviso: "d'acord amb el que és indivisible, és a dir, en comú", s'utilitza aquest complement referit a la propietat compartida d'una cosa de la qual no poden disposar per separat els seus propietaris. ((ex.))

Pro rata parte: "segons la part calculada", complement preposicional l'elipsi del substantiu ha fet que la resta assumís tot el significat, resultant-ne un terme econòmic que indica la part proporcional amb què cadascun dels membres d'una comunitat o societat ha de contribuir a una despesa comuna.

Prosit: "que aprofiti", present de subjuntiu amb que encara es brinda en alguns països.

Quid pro quo: "el què en lloc del com (una cosa per altra)", expressió amb la qual es vol indicar una inexactitud provocada per la confusió de prendre una cosa per una altra.

Quod erat demonstrandum: "com s'ha demostrat".

Quod natura non dat, Salamantica non praestat: "el que la natura no dóna, Salamanca no presta"; màxima que expressa que el que no es té per naturalesa, és difícil aconseguir per altres mitjans, com l'estudi.

Rara avis: "ocell rar", Juvenal aplica aquesta expressió a una dona ideal, adornada de tota mena de qualitats, difícil de trobar. Actualment s'aplica a qualsevol ésser poc freqüent per les seves especials característiques.

Ratio: "proporció", llatínisme que arriba a la llengua catalana a través de l'anglès, freqüent en els càlculs econòmics.

Requiem [aeternam dona eis, Domine]: "descans [etern dóna'ls, Senyor]", començament de l'ofici de la missa de difunts, i fent l'el·lipsi, tota la missa. També s'utilitza en l'àmbit musical i en l'adéu a algú que desapareix.

Rictus: "acció d'obrir la boca", semblant a un riure forçat.

Rigor mortis: "rigidesa de la mort", expressió emprada en l'àmbit de la medicina forense, que indica la rigidesa que adquireix un cadàver. És aplicada metafòricament en altres contextos.

RIP: "*Requiescat in pace*": "descansi en pau".

Santa Sanctorum: " el més sagrat de les coses sagrades", és el lloc més amagat i sagrat del temple dels jueus, i metafòricament, s'aplica a un lloc molt sagrat per a algú i tancat a l'accés de qualsevol. ((ex.))

Senior: "més vell", comparatiu de *senex*, es refereix a la persona de més edat, si n'hi ha dues del mateix nom. En la categoria esportiva inclou els esportistes de més de 21 anys. Ens ha arribat a través de l'anglès.

Si uis pacem, para bellum: "si vols la pau, prepara la guerra"

Sic: "així", es posa aquest adverb, entre parèntesis, a continuació d'una paraula o frase que pot resultar sorprenent al lector per la seva ortografia o contingut, amb la intenció d'indicar que és reproduïda tal qual ha estat escrita o dita.

Snob: persona que és amatent a acollir tota novetat, pel sol fet que la seva adopció li sembla ésser un senyal de distinció, bon gust, intel·ligència, etc.

Sponsor: "fiador, garant", terme del dret romà que designa la persona obligada a una altra en virtut d'una relació. A través de l'anglès s'ha estès el seu ús aplicat a la persona o entitat que patrocina una activitat sovint, esportiva.

Status: "posició", s'usa referit a la posició social que ocupa una persona. ((ex.))

Stricto sensu: " en sentit estricte", s'aplica a la interpretació fidel i sense concessions d'un text legal o d'un concepte. ((ex.))

Sub conditione: "sota condició", expressió que indica la provisionalitat d'una situació mentre no s'acompleixin tots els requisits demanats.

Supra: "més amunt", adverb usat en les referències a un passatge anterior del mateix text. Acostuma a acompanyar les formes verbals *confer* o *vide*.

Totum reuolutum: "tot revolt, confusió total, revoltim"; situació confusa i desordenada.

Transfert: "traspassa"; utilitzada com a substantiu amb diferents matisos del seu significat bàsic de "traspassar".

Vade mecum: "camina amb mi"; llibre petit que permetia ser portat a tot arreu pel seu usuari. Sovint servia de guia professional, especialment entre els metges, camp en el qual encara avui s'empra aquesta denominació malgrat que la grandària del llibre no facilita sempre tragar-lo d'un lloc a l'altre.

Vade retro (me, Satana): "Vés-te'n lluny (de mi, Satanàs)"; amb aquestes paraules Jesús increpà Pere quan aquest manifestà la seva contrarietat davant la predicció per part de Jesús de la seva pròpia passió. (Marc, *Evangelí* 7.33)

Vale: "estigues bo, adéu"; forma de comiat.

Vbi sunt: "on són?";

Versus: "en direcció cap a"; adverb usat ara com a preposició amb el significat de "contra".

Veto: dret que té algú d'oposar-se a l'adopció d'una resolució.

Vice versa: "girat el sentit, és a dir, en sentit contrari, a la inversa"; ablatiu absolut que indica l'ordre contrari d'un segon terme respecte del primer.

Vis comica: " força còmica"; s'utilitza aquesta expressió com a sinònim de capacitat de fer riure que posseeix algú o un espectacle.

EXERCICIS D' EXPRESSIONS LLATINES I

Col·loqueu a l' espai en blanc de cada frase l' expressió llatina adient: EX CATHEDRA, CASUS BELLI, SUI GENERIS, VOX POPULI, HONORIS CAUSA, EX ABRUPTO.

1. Aquesta notícia no la sé pas jo sol; és
2. L' atac a l' ambaixada pot constituir un
3. Miró fou nomenat doctor per la Universitat de Barcelona.
4. Marcial tenia un humor
5. Tot ho diu sempre amb un to doctoral, sembla que constantment parli
6. Al camp de futbol els àrbitres reben un darrera l' altre.

II- EXPRESSIONS LLATINES

Ompliu els espais en blanc amb una del les expressions llatines que hi ha a continuació: ALTER EGO, A PRIORI, A POSTERIORI, URBE ET ORBI, SINE QUA NON, EX PROFESSO, IN FLAGRANTI.

1. La policia sorprengué els lladres
2. tothom és bo, però els fets demostren que això no és cert.
3. El treball és la condició de la felicitat.
4. Ja te' n pots fiar, és el meu
5. El mitjans de comunicació han publicat aquesta notícia
6. Dissabte vaig anar a la biblioteca per llegir el llibre que el meu amic m' havia recomanat.

III- EXPRESSIONS LLATINES

Ompliu els buits amb una de les expressions llatines següents: AB OVO, BIS, FESTINA LENTE, SUO TEMPORE, VERBI GRATIA, CUIQUE SUUM.

- a) En resposta als aplaudiments, el tenor va concedir un
- b) L' accent dels cultismes catalans es manté en la mateixa síl·laba que en les paraules llatines : Sophocles, Sòfocles; Pericles, Pèricles.
- c) Es clar que us tornaré els diners que m' han robat:
- d) Demà t'explicaré la pel·lícula
- e) Ara això ja no ho puc fer, perquè sóc massa gran; cada cosa cal fer-la

f) Cal que corris tan com puguis però no t' esveris massa: . . .

IV- EXPRESSIONS LLATINES

- Ompliu els espais en blanc amb l' expressió llatina adient:
SUB IUDICE, LAPSUS LINGVAE, IN SITU, LAPSUS CALAMI, SINE DIE,
IN ALBIS, IN EXTREMIS, PER SE, HIC ET NUNC.

1. La reunió no es va poder celebrar i fou ajornada . . .
2. Les vacances són, . . . , bones.
3. La policia investigà . . . les causes de l'accident.
4. No uns hi penseu més; feu-ho . . . , és a dir, de seguida.
5. No volia parlar del crim, perquè el cas estava . . .
6. En començar l'examen, no em recordava de res. Veritablement em vaig quedar
7. El conferenciant va cometre un . . . que no va passar desapercebut a la major part dels assistents.
8. El funambulista va aguantar l'equilibri . . .
9. Per un . . . , en Pere va suspendre l'examen escrit.

V- EXERCICI D' EXPRESSIONS LLATINES

- Ompliu els buits amb una de les expressions llatines següents:
CURRICULUM VITAE, IN ILLO TEMPORE, MARE MAGNUM, PECCATA MINUTA,
O TEMPORA, O MORES!, MOTU PROPRIO.

1. Ho han fet , perquè ningú no els ho havia manat.
2. En aquesta habitació no hi ha res al seu lloc. Quin . . . !
3. Per demanar feina, a més de la sol·licitud, cal presentar un
4. El corrector no ha trobat disbarats gaire grossos ja que els ha qualificat de
5. Avui dia la societat és molt permissiva; les coses més aberrants són lícites:
6. A Roma hi havia molts esclaus; el sistema econòmic es basava en l' esclavitud.

VI- EXERCICI D' EXPRESSIONS LLATINES

Col·loqueu a l' espai en blanc de cada frase l' expressió llatina adient: **conditio sine qua non, volens nolens, ultimum, statu quo, quorum.**

1. Les converses entre nord-americans i soviètics no variaran l' del món.
2. El propietari del pis envià un als llogaters: havien de deixar l' habitatge abans de fi de mes si no pagaven els rebuts endarrerits.
3. És imprescindible que paguis per endavant. És per endur-te el cotxe.

4. L' assemblea no va poder decidir res perquè no hi havia
5. El meu fill és un corcó quan vol una cosa. Com que no para, al final,....., la hi has de comprar.

VII- **ad hoc, nemine discrepante, inter nos, desiderata, manu militari, Deo iuvante.**

1. Aquesta frase conté una expressióper aprendre els demostratius.
2. Aquests nois han estat educats pel seu pare
3. Demà en Pere presentarà les al cap de personal.
4. No ho diguis a ningú; és un secret
5. La propera reunió se celebrarà dimarts vinent a les sis de la tarda.
6. L' assemblea va prendre aquella decisió, és a dir, per unanimitat.

VIII- **ipso facto, in articulo mortis, intelligenti pauca, sine die, quid.**

1. En Miquel, encara que els metges consideraven que estava , va reaccionar favorablement i a hores d' ara encara és viu.
2. El conferenciant va anar directament alde la qüestió.
3. La reunió s' ha ajornat
4. Pere, et crido des de fa estona. Vine
5. És un xicot molt llest, amb poques explicacions ja en té prou:

IX- EXPRESSIONS LLATINES

-Ompliu els buits amb una de les expressions llatines següents:

A- **habeas corpus, alma mater, superavit, deficit, numerus clausus, accessit.**

1. El ministre anuncià que hom reduiria elpúblic i que hom mantindria el de la balança de pagaments en relació amb els altres països.
2. La constitució de 1978 reconeix el dret de als detinguts.
3. En Pere no va aconseguir el primer premi de pintura, però li van donar l'.....
4. Aquest any, els qui dirigeixen la nostra han decidit aplicar el a l' hora de matricular els nous alumnes per al curs vinent.